

**Prace Naukowe
Głównego Instytutu Górnictwa**

STUDIA – ROZPRAWY – MONOGRAFIE

Nr 883

Bogusław MICHALIK

**Skazenie promieniotwórcze środowiska powodowane
działalnością podziemnych zakładów górniczych**

**RADIOACTIVE CONTAMINATION OF ENVIRONMENT CAUSED
BY ACTIVITY OF UNDERGROUND MINES**

KATOWICE 2011

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	9
1.1. Naturalna promieniotwórczość	9
1.2. Zagrożenie radiacyjne związane z obecnością naturalnych nuklidów promieniotwórczych	11
1.3. Klasyfikacja obszarów występowania podwyższonej naturalnej promieniotwórczości.....	11
1.4. Występowanie NORM i TENORM w Polsce.....	15
2. Geneza osadów zawierających podwyższoną zawartość izotopów radu	17
2.1. Wody radonośne	17
2.1.1. Właściwości promieniotwórcze wód dołowych	21
2.1.2. Powstawanie osadów promieniotwórczych.....	23
2.2. Oczyszczanie wód słonych z radu	26
3. Występowanie osadów zawierających podwyższone stężenia radu – skala problemu	28
3.1. Występowanie osadów zawierających podwyższone stężenie radu	29
3.2. Osadniki wód dołowych	39
4. Cel i zakres pracy	41
5. Zagrożenie radiacyjne środowiska	43
5.1. Luki w istniejącym stanie wiedzy	45
5.2. Metoda oceny zagrożenia radiacyjnego środowiska	49
5.3. Specyfika zagrożenia środowiska związanego z występowaniem NORM	54
5.4. Charakterystyka zagrożenia radiacyjnego powodowanego przez osady powstające z wód radonośnych.....	56
5.4.1. Prawo rozpadu promieniotwórczego i rozpad sukcesywny.....	57
5.4.2. Nuklidy promieniotwórcze występujące w osadach powstających z wód kopalnianych.....	60
5.4.3. Ewolucja zagrożenia związana z rozpadem promieniotwórczym	72
5.4.4. Metody oznaczania wieku osadów	75
5.4.5. Właściwości pierwiastków powodujących skażenie osadów	77
5.4.6. Badania mineralogiczne i występowanie skażeń skojarzonych.....	82
6. Charakterystyka terenów skażonych osadami zawierającymi podwyższone stężenia radu	104
6.1. Osadnik „Bojszowy”	109
6.1.1. Szczegółowe badania osadnika „Bojszowy”	112
6.1.2. Analiza wyników pomiarów stężenia radu w próbkach wód	112
6.1.3. Analiza wyników pomiarów stężenia radu w próbkach osadów	114
6.1.4. Próba bilansu ilości radu związanego w osadach na dnie zbiornika „Bojszowy”	116
6.1.5. Osadnik „Bojszowy” po wyłączeniu z eksploatacji	117
6.2. Osadnik „Rontok Wielki”	120
6.2.1. Szczegółowe badania zbiornika „Rontok Wielki”.....	125
6.2.2. Analiza wyników pomiarów stężenia radu w wodach i osadach.....	129
6.2.3. Próba bilansu ilości radu związanego w osadach na dnie zbiornika „Rontok Wielki”	134
6.3. System dozująco-retencyjny „Olza”	136

6.3.1.	Osady promieniotwórcze w kolektorze systemu retencyjno- -dozującego „Olza”	138
6.3.2.	Stężenie izotopów radu w osadach z osadników wód dołowych	143
6.4.	Skażenie rzek i strumieni na terenach działalności górniczej	148
6.4.1.	Gmina Świerklany	149
6.4.2.	Potok Goławiecki	152
6.4.3.	Jastrzębianka	155
7.	Ocena zagrożenia radiacyjnego na terenach występowania osadów dołowych z kopalń	157
7.1.	Testy wymywalności	159
7.1.1.	Wymywanie nuklidów promieniotwórczych z TENORM	163
7.1.2.	Wymywanie izotopów radu z osadów powstających z wód radonośnych	166
7.1.3.	Wymywanie a skład mineralny	171
7.2.	Współczynniki transferu skażeń promieniotwórczych z podłoża do organizmów żywych	172
7.2.1.	Współczynniki transferu na terenach skażonych radem	180
7.2.2.	Analiza danych pomiarowych	188
7.3.	Ocena dawek promieniowania dla flory i fauny	196
7.3.1.	Metody szacowania współczynników <i>DCF</i>	199
7.3.2.	Ocena dawek dla roślin na terenach skażonych osadami	203
7.3.3.	Ocena dawek dla fauny	206
7.3.4.	Analiza wyników	206
8.	Rewitalizacja i rekultywacja terenów skażonych	208
8.1.	Koncepcje postępowania z osadami zawierającymi rad	210
8.1.1.	Pozostawienie osadów na miejscu ich powstania i rekultywacja terenu	211
8.1.2.	Usunięcie osadów i docelowe składowanie	212
8.1.3.	Postępowanie ze skażonymi elementami instalacji odwadniania kopalń	213
8.2.	Rozcieńczanie osadów w odpadowych masach skalnych	214
8.3.	Zastosowanie fitotechnologii w remediacji terenów skażonych osadami zawierającymi rad	218
8.3.1.	Możliwości i ograniczenia stosowania fitotechnologii	219
8.3.2.	Współczynniki ekstrakcji nuklidów promieniotwórczych z podłoża przez rośliny	220
8.3.3.	Ocena skuteczności stosowania fitotechnologii	222
9.	Osady dołowe z kopalń a wymagania prawne z zakresu ochrony radiologicznej	224
9.1.	Struktura systemu prawnego w zakresie ochrony przed promieniowaniem jonizującym	225
9.1.1.	Promieniotwórczość naturalna	225
9.1.2.	Działalność związana z narażeniem na promieniowanie jonizujące	227
9.1.3.	Odpady promieniotwórcze	230
9.1.4.	Ochrona środowiska	231
9.2.	Interpretacja istniejących przepisów w kontekście postępowania z materiałami zawierającymi podwyższoną zawartość naturalnych nuklidów promieniotwórczych	234

9.2.1.	Wyłączenie z obowiązku zgłoszenia lub uzyskania zezwolenia	234
9.2.2.	Zasady klasyfikowania osadów	236
9.2.3.	Osady o stężeniu radu poniżej 10 kBq/kg	239
9.3.	Propozycja postępowania.....	241
10.	Podsumowanie i wnioski.....	244
Literatura	.....	249